

○ آب و فن آبیاری در ایران باستان

○ گردآوری و نگارش: عنایت‌اله رضا، غلامرضا کورس، محمدعلی امام شوشتری، علی اکبر انتظامی

آب و فن آبیاری
در ایران باستان

کتابخانه
مجلس
تهران

کتاب حاضر همان گونه که در سخنی با خواننده نیز به آن اشاره شده، به شیوه‌ای خاص به نگارش درآمده است و بخش‌های مختلف آن تا حدودی ممکن است دور از یکدیگر دیده شوند. کتاب عنوان «آب و فن آبیاری» را یدک می‌کشد در حالی که، بخش نخستین آن به اوضاع اقتصادی و اجتماعی مربوط می‌شود.

دل خاک برون آمده و همچنین نوشته‌های مؤلفین. بخش‌های دوم و سوم از غلامرضا کورس است. در این دو بخش که قسمت عمده‌ی کتاب را به خود اختصاص داده نویسنده قصد آن دارد که فن و دانش ایرانیان باستان و خدمات آنان را در رشته آب و آبیاری از دیدگاه علوم و فنون امروزی جهان تجزیه و تحلیل کند تا بتواند اصول علمی و مبنای تجربی قدیم را که تکیه‌گاه پیشینیان در دفع مشکلات زندگی آنان بوده است بشناسد و ببیند از یک سو تمدن ما تا چه اندازه در تمدن سایر ملل دنیای قدیم و علوم جدید مؤثر بوده و تا چه حد با نظرات امروزی منطبق است.

در این رابطه آمده است: «با مختصر دقتی به تاریخ زندگی انسان در محدوده زمان و مکان مشخص می‌شود که دانش و فرهنگ و فن تابع‌هایی هستند از متغیرهای اوضاع اقتصادی و اجتماعی و وضع طبیعی. بنابراین پیش از شناسایی فن آبیاری نیاز به شناخت اقتصاد و اجتماع و طبیعتی است که موجب شده‌اند فن آبیاری به وجود آید. به موازات پیدایش فن آبیاری مناسباتی بین افراد ایجاد شده‌اند که خود سبب به وجود آمدن مقررات - قوانین و سازمان‌های وابسته به آنها گردیده‌اند. جامعه‌شناسی نیز تأثیر مستقیم مذاهب را در جامعه تأیید می‌کند، بدین سبب شناخت مذهب حاکم بر جامعه‌ای برای شناخت موضوعی ضرور می‌نماید»

در این دو بخش اوضاع طبیعی و منابع آبی ایران ابتدا بررسی و سپس به هنر و دانش پیشینیان در رشته‌های مختلف اقتصادی آب پرداخته می‌شود. همچنین شعبده بازی‌های پیشینیان با آب، مراحل تکاملی مصالح ساختمانی، آلات و ادوات مساحی ایرانیان باستان، ساختمان‌های آبی قدیم و بحث منابع آبی ایران زمین از دیدگاه مردم ایران باستان، قنات یک اختراع قدیم و اصول ایرانی، چند ساختمان آبی که از لحاظ سوق الجیشی دارای اهمیت فراوان بوده‌اند، مخازن کوچک و بزرگ آب و یخ، مهار کردن رودخانه‌ها و طرز تقسیم آن توسط آب پخش و استفاده از نیروی آب و در نهایت نیز سد سازی در ایران باستان مطرح شده است.

با توجه به شرح فوق، کتاب به پنج بخش تحت عناوین: اوضاع اقتصادی و اجتماعی ایران باستان، وضع طبیعی ایرانشهر، فن آبیاری، مقررات و قوانین و سازمان‌های مربوط به آب در ایران باستان، و آب از دیدگاه آیین ایرانیان باستان تقسیم گردیده است.

بخش چهارم که به پایه‌های کهن حقوقی در آبیاری ایرانشهر می‌پردازد مطلبی است از محمدعلی امام شوشتری و بخش پایانی نیز به قلم علی اکبر انتظامی به موضوع آب از دیدگاه آیین ایرانیان باستان اشاره می‌کند.

در بخش اول که به قلم عنایت‌اله رضا آمده اوضاع اقتصادی و اجتماعی ایران در روزگار باستان بررسی شده است. این پژوهش مبتنی بر اسناد و مدارکی است شامل: سنگ نبشته‌ها و کتیبه‌ها، نوشته‌های مورخان همزمان و یا نزدیک به زمان رویدادها، اسناد و مدارک مربوط به خرید و فروش که به صورت لوحه‌ها و نوشته‌هایی بر روی پارشمینه‌ها (پوست) و پاپيروس‌ها به دست آمده و افزار تولید که از